

1898. Het gedenken waard

Lies Haan-Beerends

Op 31 augustus 1898 bereikte Wilhelmina Helena Paulina Maria van Oranje-Nassau de achttienjarige leeftijd. Vinden wij dat, ook nu nog, een belangrijk moment, voor de jonge Wilhelmina was het een mijlpaal. Zij was door het overlijden van haar vader, Koning Willem III, in 1890 officieel al Koningin geworden, een koningschap dat tot het bereiken van haar achttienjarige leeftijd uitmuntend door haar moeder als regentes werd waargenomen. Op haar achttiende verjaardag nam Wilhelmina de verantwoordelijkheid over. In haar boek *Eenzaam maar niet alleen* schrijft zij: 'Voor 31 augustus gingen wij naar Den Haag, waar ik juist op het ogenblik van het voleindigen van mijn achttiende levensjaar 's middags om half zes in vol ornaat voor het galamaal mijn eerste stukken tekende, en met die daad de regering aanvaardde'. Wilhelmina verhaalt eerder in haar boek dat men in de winter 1898 al met de voorbereidingen van de inhuldiging begonnen was en dat ook zij zich toen al boog over de geheel door haar zelf gemaakte inhuldigungsrede.

Overal in het land was men ver voor de inhuldigungsdag al druk in de weer. De commercie had het niet alleen druk met o.a. het fabriceren van kroningsdamast, Oranjewijn en Wilhelminabroodjes, maar ook was in opdracht van de Minister van Binnenlandse Zaken de fabricage van gedenkpenningen in volle gang. De Algemeene Landsdrukkerij vervaardigde het statieportret van de jonge Koningin, waarvan afdrukken in augustus 1898 aan alle gemeentes werden toegestuurd.

De voorbereidingen in De Bilt

In De Bilt was tijdens de gemeenteraadsvergadering van 28 oktober 1897 de komende troonsbestijging van Wilhelmina onderwerp van gesprek. Het College van Burgemeester en Wethouders vroeg de Raad een post op de begroting van 1898 op te nemen die voor de feestelijkheden zou worden bestemd. De Raad ging met dit voorstel akkoord.

Op initiatief van het College van Burgemeester en Wethouders werd een feestcommissie opgericht. Het waren niet de minsten, die van deze commissie deel uit maakten. Burgemeester Jhr. D. de Blocq van Haersma de With, de heren G.H.L. en G.L. baron van Boetzelaer, de wijnfa-

brikant J.G.H.A. Bootz, de gemeentesecretaris Mr. A. Pronk van Hoogeveen, de hoofdonderwijzer van de openbare school, de heer P.M. van Leeuwen, Jhr. E. Martens, de heer R. Groenewegen en enkele anderen waren lid van het illustere gezelschap. Een van de eerste daden van de commissie was een oproep om met ruime bijdragen de commissie te steunen om hen in staat te stellen een waar volksfeest voor jong en oud, arm en rijk op te kunnen zetten.

Tijdens de commissievergadering van 31 januari 1898 durfde men nog geen beslissing te nemen omtrent het plaatsen van een herinneringsboom.

GROENEWEGEN & ZOON,
DE BILT, bij Utrecht.

BOOMKWEEKERIJEN:
PRINSENLAAN,
UTRECHTSCHER STRAATWEG
en
BUNNIKSCHER GRINTWEG.

KANTOOR:
UTRECHTSCHER STRAATWEG.

TELEGRAM-ADRES:
GROENEWEGEN — DEBILT.

briefhoofd firma Groenewegen en Zoon.

Men wist nog niet of er voldoende geld beschikbaar zou zijn en bovendien moest men zich bezinnen waar zo'n boom geplant zou kunnen worden. Uit de latere notulen van het College van Burgemeester en Wethouders blijkt, dat de heer Van Boetzelaer voor dat doel een stuk grond in het Kloosterpark aan de gemeente beschikbaar stelde. B. en W. deden de Raad een voorstel om bij de firma Groenewegen een boom te bestellen en aan notaris Van Meerlant werd verzocht zich met de overdracht van het stuk grond te belasten. Na goedkeuring van de Raad bestelden B. en W. op 4 juni 1898: 'eene linde om als herinnering geplant te worden op 31 Augustus a/s voor den prijs van f. 20,-, onder voorwaarden dat U voor dit bedrag tevens den boom op voornoemde datum plant en voor het leven daarvan instaat.' Groenewegen en Zoon,

kantoorhoudend aan de Utrechtsche Straatweg, kregen dus de eer. Niet verwonderlijk. Zoon was immers lid van de feestcommissie!

Voor een herinneringsboom is een boom alleen niet bijzonder genoeg. Er volgden offertes van o.a. H.J. Nieuwenhuis voor het schilderwerk van het hek, waarvan de speerpunten met echt anti-menie-goud zouden worden verguld en de totale kosten f 25,- zouden bedragen. H. van Rheenen vroeg f 35,- voor het schilderwerk, terwijl J.J. Brinkhof opgaf voor f 23,50 het hek met best goud te kunnen vergulden. Aannemer J. Letzer verklaarde voor het bedrag van f 103,- een grondmuurwerk met het in het bestek genoemde hardsteenwerk te kunnen leveren. J. Wernsen vroeg f 53,92 voor het maken en stellen volgens het voorgeschreven bestek van het hekwerk, de kroon en de letter W geleverd in blank zink. S. Brouwer gaf op, drie nieuwe hekken te kunnen maken volgens het bestaand model, inclusief een nieuwe hoekpaal, een kroon en letter W voor de som van f 59,-. Uiteindelijk werd volgens de notulen van B. en W. d.d. 4 juli 1898 e.e.a. gegund aan de laagste inschrijvers. J. Letzer kreeg opdracht het metselwerk te verrichten, J. Wernsen werd de levering van het hekwerk gegund en J.J. Brinkhof deed het verguldwerk. Even ten oosten van huize *Wilhelmina* aan de huidige Wilhelminalaan zou e.e.a. verrijzen, nadat de linde, waarvan men hoopte dat hij welig zou groeien, geplant zou zijn.

Ondertussen had de commissie zich ook al lang en breed beraden over de verdere invulling van de feestelijkheden. Er werd besloten, dat die niet op de officiële dag van de inhuldiging, 6 september, zouden plaatsvinden, maar op Wilhelmina's verjaardag, 31 augustus dus. Het moest een dag worden, waarop alle Bilttenaren met veel plezier terug konden kijken. Volgens de schrijvers van diverse krantenartikelen uit die tijd is de commissie daar grandioos in geslaagd.

Het heeft er nog even naar uitgezien, dat er geen geestrijk vocht mocht stromen op de zo feestelijke dag. De Raad had van Anti-Revolutionaire zijde verzoeken ontvangen om voor die dag een verbod op het verkopen van sterke drank uit te vaardigen. Het feest zou anders wel eens door drinkgelagen ontwijfd kunnen worden. Het dagelijks bestuur wist de Raad te overtuigen, dat een dergelijk verbod averechts zou werken en eerder irritaties zou oproepen. De tappers hadden bovendien voor hun vergunningen betaald.

Hoewel de leden-geheelonthouders de Anti-Revolutionaire verzoeken warm verdedigden, besloot de grote meerderheid van de Raad deze niet in te willigen. Vooral de heer Bootz zal het daar mee eens zijn geweest!

De feestelijkheden in De Bilt.

Niet alleen de 31e augustus werd een feestdag; krantenberichten maakten duidelijk, dat er op de 30e ook het een en ander had plaatsgevonden. Om twee uur was er rundvlees uitgedeeld aan diegenen, die gezegd hadden daarvoor in aanmerking te willen komen. Dat zullen de minvermogenden zijn geweest. De commissie had beloofd zich ook voor hen in te zullen zetten. Volgens de ingediende rekening was er 3091/2 kilo rundvlees ingekocht tegen een prijs van f 0,74 per kilo. Hoeveel men per persoon kreeg laten de oude stukken ons niet weten.

De door de Minister van Binnenlandse Zaken beschikbaar gestelde herinneringsmedailles werden uitgereikt aan die schoolkinderen, die volgens de onderwijzers uitblonken in gedrag en vlijt. Alle schoolkinderen ontvingen een boekje en een plaat, welke uit ingezamelde gelden door de feestcommissie waren gefinancierd.

's Avonds trok er een optocht met versierde en verlichte fietsen door het dorp. Auto's waren er immers nog nauwelijks. Rond 1900 reden er ongeveer 100 automobielen in heel Nederland! De firma Spijker, fabrikant van een van de eerste auto's, vervaardigde de Gouden Koets, die de burgerij van Amsterdam ter gelegenheid van de inhuldiging aan de jonge Koningin schonk. Aan een statie-auto werd nog niet gedacht. Gelukkig maar. Nu kunnen we elk jaar met Prinsjesdag van die prachtige koets genieten. Auto's zien we al genoeg.

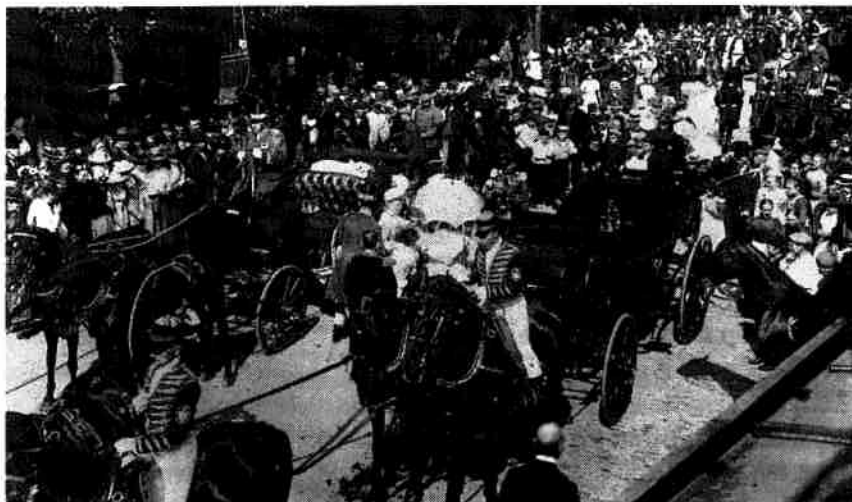
De grote dag, 31 augustus 1898, begon met feestelijk klockgelui, waarna om negen uur een bidstond plaatsvond in de Dorpskerk. Na een plechtige toespraak van de predikant en het welluidende gezang van de leden van de Biltse Zangvereniging vertrokken om half elf niet alleen de kerkgangers, maar ook alle schoolkinderen in een vrolijke optocht met vlaggen en muziek naar het feesterrein, waar om elf uur de herinneringsboom geplant zou worden. De kinderen zongen, begeleid door muziek van een kapel onder leiding van de heer Kuijper, het Kroningslied. Daarna hield de burgemeester volgens het Utrechtsch Nieuwsblad een kernachtige

feestrede, waarna de Wilhelmina-linde geplant werd. De schoolkinderen, onder leiding van meester Van Leeuwen, zongen nog enkele toepasselijke liederen. Daarna ging de stoet terug naar school waar de traktatie, in de vorm van limonade en krentenbollen, klaar stond (zie foto omslag).

Om een uur begonnen op het feestterrein de volksspelen. Mastklimmen, touwtrekken, zaklopen. De tien- tot vijftienjarigen mochten zich uitleven. Het Utrechtsch Nieuwsblad verhaalde van vlugge zaklopers, worstelende touwtrekkers, voortvarende ton- en netkruipers en nat wordende kuipstekers. Dit alles begeleid door de feestelijke tonen van de muziekkapel onder leiding van de heer Kuijper. Het ringrijden voor de volwassenen zowel op de fiets als te paard verliep eveneens naar genoegen, zodat aan het eind van de middag de heer Dolman, lid van de feestcommissie, op gepaste wijze de prijzen mocht uitreiken.

Na de enerverende middag volgde zo mogelijk een nog feestelijker avond. De kom van het dorp was prachtig versierd, niet alleen met guirlandes, maar ook met kleurrijke lampions. Het gemeentehuis, het rijtuigmagazijn van de heer Meijer en het Weerkundig Instituut waren volgens de krant van boven tot beneden door middel van kaarsjes (men schreef over 'verlichte glaasjes') verlicht. Langs de paden en perken in de tuinen van de woningen van de burgemeester en van

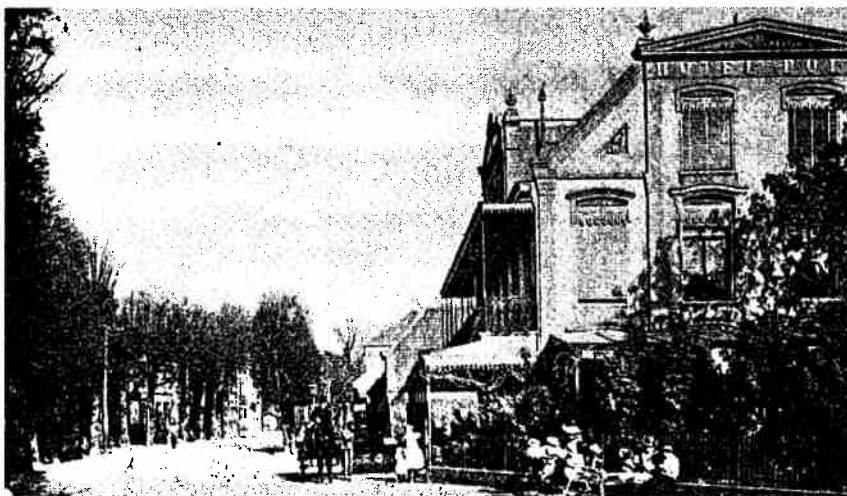
mevrouw Van Voorst van Beest, t.w. *Terre Neuve* en *Zorgvliet*, veranderden de vlammetjes van de lichtjes de tuinen in een sprookjesachtig paradijs. In de tuin van hotel Poll klonk gezellige muziek en menigeen zal zich niet alleen aan het schouwspel te goed hebben gedaan, maar ook een hapje en een al of niet geestrijk drankje tot zich hebben genomen. Tenslotte werd er op het feestterrein een schitterend vuurwerk afgestoken als knallend besluit van de zo goed georganiseerde dag. Het slotstuk van het vuurwerk, een vlammend Oranje-boven, zal menig oranjegezind hart sneller hebben doen kloppen. Men wist van feestvieren in het kleine De Bilt!

Koningin Emma en Prinses Wilhelmina op bezoek in De Bilt. Overstap in een ander rijtuig bij hotel Poll in de Dorpsstraat.

September 1898 in Amsterdam

In Amsterdam moesten de feestelijkheden nog beginnen. Wilhelmina schrijft in haar boek, dat de intocht daar op 5 september overweldigend hartelijk was verlopen. De stad feestte de hele nacht door, ook op de Dam, waardoor de toch al gespannen Wilhelmina nauwelijks een oog had dicht gedaan. Zij beschrijft haar gemoedstoestand in haar boek als volgt: 'Hoe zal ik mijn innerlijke bewogenheid van die dag, waarvan zoals altijd uiterlijk niets viel waar te nemen, beschrijven? Ik laat het aan de lezer over, zich die in te denken en voor te stellen. Ik weet zeker, dat deze bewogenheid op die

Hotel Poll in de Dorpsstraat rond de eeuwwisseling.

dag schuilging onder - met vol bewustzijn zeg ik niet achter, maar onder - de indrukken van al het gebeuren van die morgen. ... Eindelijk was het ogenblik gekomen, waarop ik mijn vertrekken moest verlaten. De grote koningsmantel, welbekend van de inhuldiging van mijn dochter, werd opgenomen door de adjudanten. Alle vaandels van het leger, die mij vooraf zouden gaan, neigden zich. Overweldigend ogenblik voor mij, aan wie dit saluut voor het eerst werd gebracht... Toen wij de trap afgegaan waren, kwam de ontspanning, de verdere tocht leverde geen moeilijkheden op en in de kerk viel het gevoel van eenzaamheid van mij af en maakte de actie weer een mens van mij'.

Er volgden drukke weken voor de jonge vorstin, waarover ze slechts met weinig woorden verhaalt: 'Ik zal, waar er zoveel beschrijvingen bestaan van mijn inhuldiging en de daarop gevolgde feesten en intochten, hierop niet verder ingaan. Overal viel grote hartelijkheid en een geestdriftige ontvangst mij ten deel. Er was geen twijfel aan, dat de banden tussen volk en kroon sterk en krachtig waren'.

In De Bilt maakte men de balans op van de gemaakte kosten en baten. Het restant van de prijzen, ter waarde van f 11,90, mocht in de toekomst worden gebruikt als beloning voor getrouw schoolbezoek. De rijksveldwachters, die op 31 augustus hun diensten hadden verleend, ontvingen f 10,- gratificatie en de agenten van de gemeentepolitie kregen ieder f 5,- als extraatje uitgekeerd. In die dagen een niet te versmaden bedrag. Meester Van Leeuwen liet de burgemeester weten welke leerlingen een gedenkpenning hadden ontvangen. In de zesde klas waren vijf kinderen de gelukkigsten, terwijl in elk der

overige klassen drie kinderen met een penning werden verblijd. Zal er nog ergens zo'n penning in een kastje liggen bij de nazaten van Adriana Wilhelmina Abbing, Dirkje Hoogland, Wilhelmina Wynanda Bos, Teunis Withaar, Johan David van der Lecq, Geertruida Bieshaar, Johan Homoet, Pieter Hendrik van Altena, Willemijntje Knoppers, Dirkje van Vulpen, Hendrik Jacobse, Marie Vringer, Aaltje van Lunteren, Gerard Ettikhoven, Wilhelmina van Scherpenzeel, Margaretha Hoveling, Evert Lagerwey, Frederika Schouten, Maria Brouwer en Gerardus Weynands?

De boom heeft de langdurige regeringsperiode van Wilhelmina in levensduur niet overtroffen. Het hekwerk werd volgens Jan van der Heijden in 1942 verwijderd en na de oorlog met andere oude metalen spullen aan een oud-ijzerhandelaar verkocht. Over vergankelijkheid gesproken! Naar ik hoop is de boom ooit op de gevoelige plaat vastgelegd, zodat wij en de generaties na ons daadwerkelijk kunnen bekijken hoe fraai het geheel er ongetwijfeld zal hebben uitgezien. De Historische Kring houdt zich voor een afdruk aanbevelen!

Bronnen:

- Prinses Wilhelmina, *Eenzaam maar niet alleen*; Amsterdam, 1962.
- Han Plas e.a., *Toen Wilhelmina regeerde*, Amsterdam 1988.
- *Utrechtsch Nieuwsblad*, krantenartikelen d.d. 30 augustus en 5 september 1898.
- *Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad*, krantenartikelen d.d. 28 en 31 augustus 1898.
- Gemeentearchief De Bilt, inv. nrs. 14, 32, 155 en 558.